

Sindicats, identitats i moviment d'aturats. Una relació problemàtica

Enric Sanchis

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

enric.sanchis@uv.es

Rebut: 27/09/2016

Acceptat: 03/10/2016

RESUM

Una recerca sociològica de tipus qualitatiu basada en 88 entrevistes en profunditat a aturats d'una dotzena de ciutats espanyoles, fetes entre març de 2012 i febrer de 2013, ens ha permès acostar-nos al món dels aturats i ens ha ajudat a entendre millor el significat i les conseqüències que té l'atur per a les persones que el pateixen. L'objecte d'aquest article és un dels temes tractats en l'entrevista, la disponibilitat per a integrar-se en un moviment de protesta. Els aturats no comparteixen una identitat que els permeta sentir-se membres d'un "nosaltres" orientat vers l'acció col·lectiva. Tampoc disposen de recursos per a organitzar-se ni d'una interpretació del problema que els invite a fer-li front tots plegats. Finalment, són molt escèptics pel que fa al que poden aconseguir protestant. És per tot això que aguanten en solitari i recorren a estratègies individuals per a trobar treball o pal·liar les conseqüències de no tenir-ne. Això no obstant, l'article acaba defensant la pertinència que un moviment d'aturats encoratjat pels sindicats faça de l'atur el primer problema polític de la societat espanyola.

Paraules clau: Espanya, treball, conflicte social, recerca qualitativa.

ABSTRACT. *Trade unions, identities and pressure groups for the unemployed. A problematic relationship.*

A qualitative sociological study based on 88 in-depth interviews with unemployed people undertaken between March 2012 and February 2013, in 12 Spanish cities, has made it possible to reach a closer understanding of the experience of unemployment and its consequences for an unemployed person. One of the issues explored in the interviews was how prepared the respondents were to participate in any protest movement. Their responses are explored in this article. The unemployed do not share a collective identity, a feeling of "us" which would incline them towards collective action. Nor do they have either the resources to organise themselves or a common understanding of the problem which would motivate them to work together. Furthermore, they are very skeptical about what they might achieve by protesting. For these reasons, they put up with unemployment alone and resort to individual strategies to find work or lessen the consequences of not having any. Nevertheless, the article concludes by arguing for the relevance of a movement of the unemployed with trade union support to transform unemployment into the top political problem in Spanish society.

Keywords: Spain, work, social conflict, qualitative research.

SUMARI

Introducció

L'aturat protesta poc

· Condicions objectives

· Condicions subjectives

· Condicions externes

· Condicions internes

El paper dels sindicats

Una proposta contra l'atur

Conclusió

Referències bibliogràfiques

Autor per a correspondència / Corresponding author: Enric Sanchis. Universitat de València, Facultat de Ciències Socials, Departament de Sociologia i Antropologia Social. Av. dels Tarongers, 4b. 46021 València.

Suggeriment de citació / Suggested citation: Sanchis, E. (2016). Sindicats, identitats i moviment d'aturats. Una relació problemàtica. *Debats Revista de cultura, poder i societat*, 130 (2), 147-155.

INTRODUCCIÓ

Espanya és campiona europea de l'atur des de més de tres dècades, sols en data recent superada per Grècia. Tot i això, els aturats —al contrari que l'atur— no han rebut l'atenció que es mereixen per part de les ciències socials. Algunes coses han fet els estudiosos de la salut pública (per exemple, Artacoz et al., 2004) i la psicologia social (per exemple, Buendía, 2010), però, des del punt de vista sociològic, està pràcticament tot per fer. El significat i les conseqüències que té l'atur per a les persones que el pateixen continuen sent en bona mesura *terra incognita* entre nosaltres. Pal·liar aquest dèficit de coneixement ha estat l'objectiu d'una investigació feta amb l'ajuda de la Fundación 1º de Mayo (Sanchis, 2016) i basada en 88 entrevistes en profunditat a aturats d'una dotzena de ciutats espanyoles, dutes a terme entre març de 2012 i febrer de 2013. Es tracta d'una mostra intencional d'aturats, és a dir, no representativa estadísticament, distribuïda per sexes i tres grups d'edat (joves, adults i madurs), dintre de cada un dels quals hom ha procurat discriminar en funció del nivell d'estudis, entre treballadors manuals i no manuals, i segons cercaren o no primera ocupació. Això no obstant, una volta fet el treball de camp, pot dir-se que els 88 entrevistats no semblen gaire diferents del conjunt dels aturats. Sense pretendre haver exhaurit el tema, aquestes entrevistes obertes ens acosten al món dels aturats i ens ajuden a entendre'l millor.

A les entrevistes parlarem una mica de tot: història educativa i laboral prèvia, vida quotidiana, intensitat i formes de cerca de treball, estratègies de formació, salari de reserva, relacions familiars, situació econòmica, salut, perspectives de futur, ubicació ideològica. Ens hi ocuparem també de les opinions i actituds envers els sindicats, el sistema polític, els impostos, la immigració i, finalment, de la disponibilitat per a l'acció col·lectiva contenciosa, val a dir, per a integrar-se en un moviment d'aturats.

Aquesta última qüestió és l'objectiu d'aquest article. Per què els aturats a penes fan soroll? Hi tenen res a veure els sindicats? Pot descartar-se absolutament que acabe apareixent un moviment social d'aturats

més enllà de l'àmbit municipal? Per acabar, plantejaré als sindicats una proposta —reconec que molt voluntarista i agosarada— per a fer front al problema de l'atur.

L'ATURAT PROTESTA POC

En general, l'aturat protesta poc. El malestar individual que provoca l'experiència de l'atur es tradueix més en silenci col·lectiu que no pas en conflictivitat social, la qual cosa, en el cas d'Espanya, sol provocar una certa perplexitat: com és possible que el teixit social no rebente? Més d'un suposat expert ho explica servint-se de l'economia submergida, a causa de la qual “en realitat” no hi hauria tant d'atur. Aquest suposat expert, en realitat, no sap de què parla. D'una banda, a Espanya hi ha més, no menys, atur del que ix a les estadístiques (el que jo he anomenat “atur sociològic”). D'altra banda, qüestionar la condició d'aturat d'una persona perquè no isca al carrer a trencar aparadors és una operació mental, si més no, discutible, per no dir absurda. Que jo sàpiga, cap definició d'aturat exigeix la participació en actes de protesta. El fet és que en la conducta dels aturats espanyols no hi ha res de misteriós, perquè l'atur és en gran mesura compatible amb una relativa pau social, la qual cosa no vol dir, però, que no hi haja algunes qüestions que demanen una resposta.

Chabanet i Faniel (2012) han estudiat les protestes d'aturats en deu països europeus entre 1980 i 2007. Com ja he dit, en general es protesta poc, però hi ha diferències. Aquests autors en distingeixen tres nivells: 1) protesta important (França i Alemanya); 2) protesta moderada (Bèlgica, Finlàndia, Itàlia i Espanya), i 3) protesta residual (Regne Unit, Irlanda, Suïssa i Polònia). Dues coses en criden l'atenció. Primera, no hi ha una relació directa entre nivell d'atur i nivell de protestes dels aturats. Segona, és ben sabut que els espanyols, en conjunt, són els europeus que més participen en actes de protesta; aleshores, per què els aturats sols protesten moderadament? Com deia, hi cal una explicació.

Per començar, cal distingir entre els esclats de protesta més o menys espontanis i efímers, i un moviment social, que és una campanya de protestes sostinguda al llarg del temps, dirigida contra les autoritats i amb un objectiu polític ben definit: aconseguir que aquestes autoritats ens concedisquen alguna cosa concreta. Un avalot, un tumult, no és un moviment social. Perquè un col·lectiu d'individus pugui constituir-se en moviment social han de donar-se quatre requisits o condicions que, com veurem, no solen concórrer en el cas dels aturats. En general, l'atur donà lloc a moviments de protesta fins al començament de la Segona Guerra Mundial. Des dels anys 70 del segle XX, quan l'atur reapareix com a problema social, els moviments d'aturats han sigut més l'excepció que no pas la regla (Keyssar, 1988). Tot inspirant-me en la bibliografia sobre moviments socials (Tarrow, 1997) anomenaré aquestes quatre condicions objectives, subjectives, internes i externes. Anem a repassar-les.

Condicions objectives

Condicions objectives són tots aquells elements que faciliten que un conjunt d'individus adquirisquen una identitat col·lectiva i se senten membres d'un "nosaltres". Històricament, l'atur ha estat un problema específic de la classe obrera, la qual cosa facilitava la constitució d'aquest "nosaltres". Avui dia les condicions objectives hi juguen en contra. L'atur continua afectant amb més intensitat la classe obrera (els treballadors manuals), però ja no és un problema específic d'aquesta classe. També hi ha atur de classes mitjanes; juvenil, adult i madur; masculí i femení; d'inserció i d'exclusió; de llarga i curta durada; que provoca greus dificultats econòmiques i que no en provoca; autòcton i d'immigrants; d'universitaris i de mà d'obra no qualificada; protegit formalment i desprotegit. Dit en breu, els aturats són més un agregat estadístic que no pas un grup social en el sentit sociològic del terme, per la qual cosa no tenen fàcil constituir-se com a subjecte social (Demazière, 1995: 107).

Condicions subjectives

Les condicions subjectives són, al meu parer, les més importants. A la base de tot moviment, hi ha

una situació prèvia que genera descontentament, malestar generalitzat, però que la gent accepta resignadament perquè la percep com a natural o inevitable, perquè no sap com explicar-se-la o bé perquè, d'alguna manera, se'n considera a si mateixa responsable; al capdavall, perquè s'hi veu impotent per a canviar-la. En un moment donat apareix una manera diferent de percebre la realitat (Laraña, 1999) que redefineix aquesta situació com a injusta i susceptible de ser modificada. Explica la causa que la provoca, n'identifica el culpable, l'adversari a qui cal enfrontar-se, proposa una alternativa possible i una estratègia per a fer-la realitat, que passa per l'acció col·lectiva, atès que la cerca individual de solucions no condueix a res. En la mesura que la gent faci seu aquest nou marc conceptual, es dotarà d'una identitat que li permetrà sentir-se integrada en un nosaltres solidari que té enfront un adversari clarament identificat. En altres paraules, perquè el moviment qualle ha d'aparèixer una mena d'ideologia que permeti a l'individu concebre's com a membre d'un col·lectiu capaç de generar canvi.

Davant l'atur hi ha diagnòstics i respostes d'esquerres, de dretes i neutres, concrets i genèrics. Per exemple, reducció del temps de treball, prohibició de les hores extraordinàries, creació directa d'ocupació pública, regulació de la lògica del mercat o, tot al contrari, reduir el poder sindical, reduir la protecció de l'atur, abaixar salaris, ajudar les empreses i els autònoms, canviar el model productiu, invertir més en I+D+i, en educació i formació, etcètera.

Com ho veuen els entrevistats? Els hem fet tres preguntes: quines són les causes de l'atur i principal responsable?; què hauria de fer qui té poder per a intervenir? Els mateixos aturats hi podrien fer alguna cosa? La idea bàsica era distingir entre aquells quadres interpretatius que condueixen cap a la resignació i la passivitat, i aquells que condueixen cap a la mobilització col·lectiva.

Dels entrevistats, 20 diuen que "la culpa és una mica de tots"; 5, fins i tot que és "dels mateixos aturats". Però la majoria (47) identifiquen els polítics o els

governos com a primers culpables, amb certa freqüència acompanyats dels banquers i grans empresaris, que, al capdavall, són tots el mateix. És a dir, ens hi trobem una gran massa d'aturats molt enfadats amb la classe política. Ara, em fa la impressió que l'actitud de la majoria dels enfadats és pareguda a la del camperol que s'enfada amb Déu Nostre Senyor perquè no plou, però l'únic remei que se li ocorre és traure el sant en processó. Perquè sols en 14 casos es passa de la identificació del causant del problema a la formulació de demandes clares i concretes al sistema polític.

Quant a les respostes o possibles solucions, 21 informants reconeixen obertament no tenir ni idea. Hi ha moltes respostes genèriques, que reflecteixen els tòpics que es repeteixen en els mitjans de comunicació, com ara canviar el model productiu. Hi ha qui proposa fer fora els immigrants. Hi ha respostes que un mai no hauria imaginat que anava a escoltar en boca d'un aturat, com ara "posar a treballar els aturats que cobren en activitats socialment útils", "ajudar les multinacionals perquè no se'n vagen". N'hi ha 19 que parlen de la necessitat d'ajudar les pimes i fomentar l'autoocupació. És concebible una manifestació d'aturats exigint més subvencions per a les pimes? Sols en 14 casos s'invoquen mesures que remetent a les reivindicacions tradicionals del moviment obrer i dels sindicats.

La possibilitat d'organitzar-se col·lectivament, encara que només fóra per a donar-se suport mutu, no estava en l'horitzó mental de 55 dels entrevistats. El que hi domina és l'apatia i el desànim, el "campe qui puga". La gran majoria dels aturats no estan en condicions psicològiques d'implicar-se en un moviment de protesta col·lectiva. I a propòsit de condicions psicològiques, a Espanya es consumeixen comparativament molts ansiolítics i antidepressius, i aquest consum ha pujat molt durant els darrers anys. Ací tenim també una possible explicació de la diferència entre els aturats protestons dels anys trenta i els actuals: aquells no podien anar al metge en cerca d'ajuda.

De respostes inequívocament orientades en el sentit de la mobilització, n'hem trobat en 18 entrevistats,

entre els quals n'hi ha alguns que estan o han estat efectivament organitzats i altres que conceben la mobilització més com una manera de manifestar el seu malestar ("dret de picar de peus") que no com un instrument eficaç per a aconseguir alguna cosa.

En resum, les condicions subjectives no s'hi donen. La majoria dels aturats no han fet seua una interpretació del problema de la qual es deriven solucions que passen per la mobilització col·lectiva. En realitat, han assumit el diagnòstic i les solucions del pensament econòmic ortodox dominant, que és el de la dreta i, de fet, amb subtilíssims matisos, el de l'esquerra socialdemòcrata, si més no quan està al govern. El discurs econòmic de l'altra esquerra, retòricament anticapitalista, no té credibilitat, almenys no en tenia quan es feren les entrevistes.

Ara, 18 mobilitzats o potencialment mobilitzables tampoc està malament. Vol dir que un 20% dels aturats entrevistats sembla que tenen ganes de fer gresca. I tampoc es pot dir que a Espanya els aturats no es mobilitzen en absolut. De fet, des de fa anys, fins i tot des d'abans d'aquesta crisi, hi ha dotzenes i dotzenes d'assemblees i coordinadores d'aturats, si bé la majoria no depassen el nivell local i els manca potència de veu. Per què? Perquè tampoc no s'hi donen les condicions internes. Anem-hi, però passant primer per les condicions externes, sobre les quals hi ha poc a discutir.

Condicions externes

Per condicions externes s'entén el que es diu "estructura d'oportunitats polítiques". La gent no protesta tant quan ha acumulat molt de malestar com quan percep que pot ser escoltada, que pot guanyar, que ha arribat el seu moment. Es fa així referència, entre altres coses, a la presumible resposta del poder, que pot optar per la repressió o per fer-hi concessions. Alguns especialistes els donen molta importància, jo trobe que no en tenen tanta. Al meu parer, expliquen bé els cicles de protesta, amb els seus fluxos i refluxos, o l'esclafit del moviment, però no la seua existència com a tal, que tendeix a mantenir-se en el temps. A tot estirar, explicarien els moviments efímers.

Condicions internes

No protesta tant qui vol o té bones raons per a fer-ho com qui pot. Tot moviment necessita recursos organitzatius, comunicatius, financers, humans, llocs on reunir-se, dirigents, líders, buscar aliats, simpatitzants, el suport de certes elits i d'altres organitzacions... Els aturats estan molt mal dotats de recursos; necessiten que algú els done una maneta. Altrament, és molt difícil que depassen l'àmbit local, que és el que sol passar. Qui els podria donar aquesta maneta? Les organitzacions de la societat civil (ONG i altres), més aviat no. Fan una labor útil, però estan més concebudes per ajudar l'aturat en el seu calvari quotidià que no pas per a mobilitzar-lo. Els grans partits polítics, òbviament no. Els petits partits d'esquerres, suposant que s'ho hagen plantejat de veres, no tenen capacitat d'arrossegament. Els passa el mateix que als sindicats de classe minoritaris: darrere de moltes iniciatives locals d'aturats, moltes vegades hi trobem militants d'uns i d'altres intentant ajudar, però difícilment aconseguen anar més enllà de l'àmbit municipal.

Queden els grans sindicats de classe. Al meu parer, són els únics que podrien donar aquesta maneta als aturats organitzats en l'àmbit local o, fins i tot, intentar organitzar els desorganitzats i mobilitzar-los. Per què? Perquè aquests sindicats, malgrat totes les dificultats que pateixen en l'actualitat, tenen recursos; en part és una qüestió de decidir on aplicar-los prioritàriament. I també perquè aquests sindicats, malgrat tot, encara gaudeixen d'una certa credibilitat entre els aturats. En tot cas, entre els estudiosos del tema hi ha un cert consens que, per a entendre per què en alguns països els aturats protesten més, en d'altres menys i en d'altres gens, cal tenir en compte la posició que hi adopten els sindicats.

EL PAPER DELS SINDICATS

La relació entre aturats organitzats i sindicats requereix una anàlisi més profunda que la que jo he fet, com la que ara estan desenvolupant a Catalunya Pere Jódar i Ramon Alós, però hi ha indicis que l'encontre entre

uns i altres és possible. Per exemple, 31 entrevistats valoren negativament l'acció genèrica dels sindicats en matèria de defensa dels interessos dels treballadors, però 45 en tenen una opinió positiva; a més a més, sols 3 afirmen que, sense sindicats, els treballadors, en general, i els aturats, en particular, viurien millor, mentre que 79 n'opinen el contrari. Per altra banda, no oblidem que els dos grans sindicats tenen prop de dos milions d'afiliats i que continuen sent l'actor social per excel·lència en l'articulació política del malestar ciutadà. Ara, per a posar en marxa o donar una espenta a un moviment d'aturats, els dos grans sindicats espanyols (i probablement el que dic és vàlid també per als sindicats majoritaris bascos i gallecs) han de vèncer dos grans obstacles. Primer, les reticències amb què són vistos per molts dels aturats organitzats. Segon, aclarir-se ells mateixos sobre el que volen fer amb els aturats.

Primer obstacle. Els aturats organitzats són molt gelosos de la seua autonomia i tendeixen a desconfiar de tot el que vinga de fora. Molts tenen com a referent ideològic partits polítics i sindicats molt petits i molt sectarís que acusaran els grans sindicats d'estar venuts al capital i d'haver-se'ls acostat per manipular-los. En lloc d'intentar guanyar-se aliats que els proporcionen recursos, els aturats organitzats semblen encabotats a fer-se més enemics dels que ja tenen. Els pot acabar passant el mateix que a l'"Asamblea contra la Precariedad y por la Vivienda Digna" (Aguilar i Fernández, 2010). Algú se'n recorda? L'any 2006 aconseguiren traure al carrer milers de manifestants en una trentena de ciutats i constituir assemblees en algunes d'aquestes. En un principi, comptaven amb la complicitat i la simpatia del moviment veïnal; després, a causa de la deriva radical que van experimentar, es quedaren sols i desaparegueren. Si els sindicats volen ser el portaveu dels aturats organitzats no tenen més remei que, amb molta paciència i pedagogia, posar-se cordialment al seu servei, per exemple, cedint-los les seues seues perquè s'hi puguen reunir.

Segon obstacle. "L'actitud dels sindicats envers els aturats és complexa i, fins a un cert punt, ambigua" (Faniel, 2012: 132). N'hi ha tota mena d'exemples.

En alguns països, els aturats estan afiliats i organitzats dintre dels sindicats; en d'altres, hi ha sindicats que desenvolupen estratègies per tal d'evitar que el treballador no es desafilie quan cau en l'atur, i, encara en d'altres, senzillament, hi ha sindicats (cal pensar que de tipus corporatiu) que prohibeixen l'afiliació de l'aturat. A falta d'una anàlisi a fons del tema, podem situar-lo entre dues posicions extremes. La primera (ultraesquerrana) caricaturitza els dos grans sindicats com a lacais del sistema:

[Des de 1982 CCOO i UGT, cada vegada més] dependents en gran mesura de les ajudes públiques i poc menys que condemnades a acatar imposicions fora mida [...] perderen la condició de combat, tot i que relativa, que havien exhibit a les acaballes del franquisme i els inicis de la transició. [Les direccions d'ambdós sindicats s'hi mostraren] molt més interessades a preservar els llocs de treball d'un gran nombre d'*alliberats* que a atendre l'objectiu de defensar els treballadors. [D'aquesta manera,] els dos sindicats majoritaris són avui puntals decisius en la preservació del capitalisme que patim i, com a tals, configuren instàncies vitals per a aplacar tota mena de resistència entre els treballadors, [als quals ofereixen] la disposició d'un advocat laboralista a canvi de renunciar a tota transformació objectiva del món (Taibo, 2012: *passim*).

Els sindicats majoritaris bascos i gallecs tampoc no escapen de la crítica d'aquest autor, ja que “no trenquen els motles de la socialdemocràcia [i tenen com a màxima aspiració] el disegni d'imposar límits a la cobdícia del capitalisme sense plantejar-se cap perspectiva de depassar-lo” (Taibo, 2012: *passim*). Ni tan sols en els sindicats radicals minoritaris podem disposar-hi massa esperances: “Res fóra més equivocat que concloure, amb tot, que organitzacions com les que ara ens interessen no arrossegueu rèmores d'allò que és l'activitat comuna en l'àmbit dels sindicats majoritaris. [...] Hi ha quelcom en el discurs sindical que impedeix una ruptura plena respecte al sistema” (Taibo, 2012: *passim*).

Aquesta posició és insostenible. Ignora l'evidència irrefutable de més de trenta anys de polítiques antisindicals neoliberals reeixides (des de l'època de Thatcher i Reagan) i, en el cas d'Espanya, no explica totes les reformes laborals orientades a debilitar els sindicats, en particular l'última del govern Rajoy (Fundación 1º de Mayo, 2012). Aquestes crítiques tremebundes als sindicats només serveixen per a reforçar l'antisindicalisme descarat d'Esperanza Aguirre o el subtilíssim antisindicalisme de FEDEA, que diu parlar en defensa d'aturats i ocupats precaris.

La segona posició considera els sindicats com a paladins dels aturats, i tampoc és això. No podem demonitzar els sindicats, però tampoc podem assumir acriticament tot el que fan. I la qüestió és: estan fent tot el que es podria fer en defensa dels interessos del aturats? Ja he dit que cal una anàlisi més a fons del tema, però la meua impressió és que els problemes específics del aturats no són prioritaris en l'agenda sindical i que els sindicats no saben ben bé què fer amb els aturats. Per una banda han de conciliar els interessos específics i immediats dels aturats amb els interessos generals i a mitjan termini del conjunt dels treballadors, la qual cosa no és fàcil. En aquest sentit podria dir-se que estan fent el que bonament poden, que no és massa. Per altra banda, cal reconèixer que els sindicats, com totes les grans organitzacions, pateixen una sèrie d'inèrcies burocràtiques (fins i tot oligàrquiques) que els poden dur a anteposar els propis interessos de l'organització com a tal a qualsevol altra consideració.

No em considere legítimat ni de bon tros per a aclaparar els sindicats amb una lliçó magistral sobre el que haurien i no haurien de fer. Bastants problemes tenen ja, i tampoc es pot dir que ho estiguen fent quasi tot malament. Però tampoc seria sobrer una reflexió autocrítica sobre algunes de les coses que s'han fet, en general i en relació amb els aturats, i sobre el que cal fer en el futur pròxim. Per exemple, no té una fàcil explicació l'entestament a signar acords durant la primera legislatura d'Aznar (1996-2000) i amb els governs de Rajoy. De tota manera, cal dir que aquesta reflexió està fent-se des de fa temps (Calleja, 2016).

Quasi des dels seus orígens, els sindicats comparteixen dues ànimes: una, diguem-ne, movimentista, que els duu cap a la confrontació, i una altra, diguem-ne, institucionalista —que se va assentant a mesura que aconsegueixen victòries històriques—, que els duu a la moderació, a buscar el pacte i el compromís a canvi de ser reconeguts com a interlocutors legítims dels interessos que defensen. És el que els passa a tots els moviments socials reeixits. Aquestes dues ànimes expliquen d'alguna manera les dubitacions dels sindicats envers els aturats. Per una banda, en la mesura que són sindicats de classe, necessiten i tenen l'obligació d'integrar-los; per altra, tenen por que els desborden.

Els sindicats estan obligats a moure's sempre sobre el tall de la navalla, entre la confrontació i la concertació, i jo —insistisc— no pretenc donar-los lliçons. Però potser ha arribat el moment de, sense tancar la porta de la concertació, bascular cap a l'acció contenciosa. Tal vegada algú pot considerar un punt agosarada aquesta afirmació, però el mateix Josep Maria Àlvarez digué una cosa pareguda poc després de prendre possessió de la Secretaria General de la UGT el març de 2016. Perquè el fet és que porten massa anys maniobrant a la defensiva. En la mesa de negociacions han acabat enviscats en una espiral que els ha dut, de renunciar al millor per a aconseguir el bo, a haver d'acceptar el dolent per a evitar el pitjor. I estan pagant un preu massa alt en termes de legitimitat i credibilitat: al final acaben sent vistos com a part de l'*establishment*. Als ulls de bona part dels aturats, els sindicats han esdevingut part del problema i han deixat de ser part de la solució.

UNA PROPOSTA CONTRA L'ATUR

No pretenc entrar ara a fons en el debat sobre les possibles causes de l'atur i les polítiques possibles per lluitar-hi, per què a Espanya hi ha tradicionalment tant d'atur i què es podria fer per combatre'l; un tema sobre el qual, d'altra banda, hi ha un volum de bibliografia aclaparadora. És clar que estem davant un problema complex que requereix respostes sofisticades

i combinades. Però vull parar atenció a una de les causes que, al meu parer, està al darrere de moltes altres. La meua tesi —inspirada en Keyssar (1988)— és que tenim l'atur que tenim perquè l'atur a poc a poc ha deixat de ser un problema social (i, per tant, polític) per a esdevenir cada vegada més un problema tècnic que cal deixar en mans d'experts. Si volem, no ja posar fi a l'atur, sinó sols reduir-lo fins a la mitjana europea, cal repolititzar-lo, és a dir, convertir-lo en el primer problema polític de la societat espanyola. Com? Posant en marxa un moviment social que involucre els aturats i que exigisca al sistema polític mesures directes contra l'atur. No mesures indirectes que tindrien com a efecte derivat la creació d'ocupació a mitjà i llarg termini; aquestes també. Però, mentre surten efecte, calen mesures directes. I la millor mesura directa, la més efectiva, és la creació directa d'ocupació.

Òbviament, en una economia de mercat, el sistema polític no pot obligar el sector privat a crear ocupació. Per tant, cal la creació d'ocupació en el sector públic. Cal un moviment nucleat entorn dels aturats que exigisca la creació directa d'ocupació en el sector públic. El moviment ha de tenir la suficient credibilitat i potència de veu perquè aquesta exigència siga feta seua per l'opinió pública. Al meu parer, torne a dir-ho, els sindicats majoritaris de classe són l'actor social amb més capacitat per dotar el moviment de la credibilitat i la força que necessita. Aquests sindicats poden abastir el moviment de recursos (condicions internes) i d'un marc interpretatiu diferent del problema de l'atur (condicions subjectives).

Pel que fa als recursos, per començar, tal vegada fóra suficient de recuperar o revitalitzar les unions sindicals territorials, tot fent-les atractives per als aturats no afiliats, que en són la immensa majoria. L'aturat no el trobaran mai al centre de treball, però sí que el poden trobar al barri o al municipi. Més encara, al territori també poden connectar amb més facilitat amb els ocupats precaris i amb molts ocupats estables que treballen en empreses petites en què els sindicats no poden entrar ni tan sols per organitzar unes eleccions; empreses en les quals es practica

l'antisindicalisme amb total impunitat. En aquest sentit, cal tenir ben present que l'any 2012 sols en una de cada cinc empreses amb sis o més treballadors hi havia representació sindical (Alós et al., 2015: 83). Potser ha arribat el moment que els sindicats reforcen la seua ànima movimentista impulsant l'acció fora del centre de treball. Recordem aquells temps en què en moltes associacions de veïns hi havia vocalies d'aturats, quan la doble i, fins i tot, la triple militància (al sindicat, al partit, al barri) era freqüent.

El marc interpretatiu alternatiu al dominant ja està fet (per exemple, per Navarro et al., 2011), no cal inventar-se res; només es tracta de sintetitzar-lo de manera que arribe amb claredat a l'opinió pública. Dit en breu, vivim en una de les societats més desiguals de l'OCDE, tenim un sistema fiscal poc redistributiu i un sector públic poc desenvolupat en termes d'ingressos, de despesa i d'ocupació. En números redons, només el 15% de l'ocupació treballa al sector públic, enfront de vora el 25% o, fins i tot, més en aquests països a què volem assemblar-nos. En conseqüència, apujant els ingressos i la despesa públics al nivell mitjà de la UE-28, és possible crear un milió d'ocupacions en el sector públic sense augmentar-ne ni el deute ni el dèficit. I un milió més d'ocupacions en el sector públic tampoc és gaire. En números redons, significa un 20% sobre l'ocupació total. On crear-los? La resposta és fàcil: amb les dades d'Eurostat a la mà, en tots aquells serveis en què estem particularment mal dotats, començant per la primera etapa de l'educació infantil i acabant pels serveis a la família (lleï de la dependència), passant per la sanitat.

Un milió d'ocupacions públiques, per exemple al llarg d'una legislatura, podria ser el nucli d'un programa reivindicatiu semblant als que elaboraren els sindicats els anys 1989 (Propuesta Sindical Prioritaria) i 1991 (Iniciativa Sindical de Progreso), després del 14-D de 1988. No dic que aquesta seria la solució, amb majúscules, a l'atur. Fóra irresponsable, populista i demagògic dir-ho. No dic que no calga fer unes altres coses. No dic que tal mesura no podria provocar efectes no desitjats sobre uns altres paràmetres o objectius macroeconòmics. El que dic és que duem

dècades invocant aquests efectes com a excusa per a no atacar l'atur per via directa, i les conseqüències són a la vista. El que dic és que cal capgirar l'ordre de prioritats i col·locar el problema de l'atur en el centre de l'agenda política.

No estic demanant als sindicats que intenten traure al carrer els cinc milions d'aturats. Però sí, per exemple, per començar, que intenten organitzar piquets d'un centenar de persones davant els cent ajuntaments on el problema siga més greu o on ja hi haja aturats organitzats. Estem parlant de deu mil persones disposades, per exemple, a fer soroll contra l'atur durant una hora a la setmana mentre no se'ls faça cas. Òbviament, es tracta d'una opció arriscada, voluntarista, en la qual els sindicats corren el risc de fracassar. Però, si no ho intenten, corren un risc encara major: que, malgrat tot, el moviment d'aturats acabe esclatant de manera autònoma, els pose en evidència i els reste la credibilitat que encara tenen. Perquè el fet és que, quan esclata un moviment, fins l'observador més avesat sol ser agafat per sorpresa.

Vull acabar recordant aquella apel·lació d'Antonio Gramsci que el pessimisme de la raó no paralitze l'optimisme de la voluntat. Albert Camus vingué a dir que tal vegada qui confia en la condició humana siga un boig, però amb tota seguretat qui es deixa aclaparar pels esdeveniments és un covard. En conseqüència, vull pensar que el dia que un moviment d'aturats aconseguisca contrarestar la resignació assentant en l'opinió pública la convicció que no estem davant una maledicció bíblica, el dia que un partit polític no pugui arribar al govern sense comprometre's a atacar-lo per via directa, aquest dia el drama de l'atur entrarà en vies de solució.

CONCLUSIÓ

Els aturats no comparteixen una identitat que els permeta sentir-se membres d'un *nosaltres* orientat vers l'acció col·lectiva. Tampoc disposen de recursos per a organitzar-se ni d'una interpretació del problema que els invite a fer-li front tots plegats. Finalment,

són molt escèptics pel que fa al que poden aconseguir protestant. És per tot això que aguanten en solitari i recorren a estratègies individuals per a trobar treball o pal·liar les conseqüències de no tenir-ne. Això no obstant, ací es defensa que, si un moviment

d'aturats encoratjat pels sindicats de classe majoritaris aconseguira fer de l'atur el primer problema polític de la societat espanyola, aquest problema entraria en vies de solució.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Aguilar, S. i Fernández Gibaja, A. (2010). El Movimiento por la Vivienda Digna en España o el porqué del fracaso de una protesta con amplia base social. *Revista Internacional de Sociología*, 68(3), 679-704.
- Alós, R., Beneyto, P. J., Jódar, P., Molina, O. i Vidal, S. (2015). *La representación sindical en España*. Madrid: Fundación 1º de Mayo.
- Artacoz, L., Benach, J., Borrell, C. i Cortés, I. (2004). Unemployment and Mental Health: Understanding the Interactions Among Gender, Family Roles and Social Class. *American Journal of Public Health*, 94(1), 82-88.
- Buendía, J. (2010). *El impacto psicológico del desempleo*. Murcia: Universidad de Murcia.
- Calleja, J. P. (2016). *Estrategias de revitalización de los sindicatos españoles*. Tesis doctoral. València: Universitat de València.
- Chabanet, D. i Faniel, J. (Eds.) (2012). *The Mobilization of the Unemployed in Europe. From Acquiescence to Protest?* Nova York: Palgrave Macmillan.
- Demazière, D. (1995). *La sociologie du chômage*. París: La Découverte.
- Faniel, J. (2012). Trade Unions and the unemployed: towards a dialectical approach. *Interface: a journal for and about social movements*, 4(2), 130-157.
- Fundación 1º de Mayo (2012). *Las reformas laborales en España y su repercusión en materia de contratación y empleo. 52 reformas desde la aprobación del Estatuto de los Trabajadores en 1980*. Madrid: Fundación 1º de Mayo.
- Keyssar, A. (1988). El paro antes y después de la Gran Depresión. *Debats*, 25, 40-50.
- Laraña, E. (1999). *La construcción de los movimientos sociales*. Madrid: Alianza.
- Navarro, V., Torres, J. i Garzón, A. (2011). *Hay alternativas. Propuestas para crear empleo y bienestar social en España*. Madrid: Sequitur.
- Sanchis, E. (2016). *Los parados. Cómo viven, qué piensan, por qué no protestan*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- Taibo, C. (2012). *España, un gran país*. Madrid: Catarata.
- Tarrow, S. (1997). *El poder en movimiento. Los movimientos, la acción colectiva y la política*. Madrid: Alianza.

NOTA BIOGRÀFICA

Enric Sanchis, doctor en Ciències Econòmiques per la Universitat de València especialitzat en Sociologia del Treball és autor, entre altres publicacions, dels llibres *El trabajo a domicilio en el País Valenciano* (1984), *La otra economía. Trabajo negro y sector informal* (1988, en col·laboració amb altres autors), *De la escuela al paro* (1991, 1997), *Trabajo y paro en la sociedad postindustrial* (2008, 2011) i *Los parados. Cómo viven, qué piensan, por qué no protestan* (2016).